

na prepoznavanju (Istina), dok je odnos Imaginarnog odnos rivaliteta u obliku stalnog pokušaja zauzimanja mesta drugog, zasnovan na iskrivljenom prepoznavanju iz stadijuma ogledala (Znanje). Komunikaciju preko video-trake je teško razmatrati kao transfer (ovaj problem se već pojavio prilikom primene psihoanalitičke teorije na književnost), jer treba utvrditi kome ili za koga umetnik stvara svoju poruku. Za umetnika publika je samo simbolično prisutna u obliku kamere, a za publiku umetnik je samo simbolično prisutan kao oblik na ekranu. Video traka deli mnoge karakteristike sa pisanim tekstom što se tiče načina beleženja, ali nije toliko podložna krupnim 'sekundarnim revizijama'. Moguće je da se umetnik obraća odsutnoj publici kao Drugom, gde nema kamera zamenjuje analitičara koji čuti. Ali, mogućnost cenzure (odluka da se ne prikaže snimak) i fiksiranje ili upisivanje Reči, ublažava radikalnu intersubjektivnost Simbolnog. 'Ako nam se svet obraća, dok nismo u stanju da odgovorimo, oduzet nam je govor i stoga smo osuđeni na neslobodu.'

Mogućno bekstvo od Imaginarnog izgleda da se nalazi u samoanalizi. Frojdova primedba iz 1910: 'Kad me pitaju kako se postaje psihoanalitičar, odgovaram: Proučavanjem sopstvenih snova.' Ali, kasnije je objavio: 'Moja samoanaliza je još uvek u zastoju i shvatio sam razlog. Sebe mogu analizirati samo uz pomoć objektivno dobijenog saznanja (kao posmatrač spolja). Prava samoanaliza nije moguća; inače ne bi postojala ni bolest.' Samoanaliza se često smatra kao narcisistički otpor psihoanalizi gde izostaje osnovni aspekt terapije – transfer.

Moja namera nije da odbacim video kao neminovni medij Imaginarnog, već pre da ukažem na neke od zamki koje on postavlja. Napominjali su podjednako i umetnici i psihoterapeuti da korišćenje videa može dovesti do 'autentične' svesti o sebi, ali da njegova potencijalna moć leži u njegovom narativnom jezgri (u smislu položaja subjekta u odnosu na Reč pre nego na naraciju). »Ovakav odnos između ljudi i mašina moraće da se reguliše i psihološkim i psiho-tehničkim sredstvima; ovo će biti sve neophodnije u organizaciji društva.

Ukoliko nam, u kontrastu sa ovim psiho-tehničkim metodama, psihoanalitički dijalog omogući da uspostavimo humanije odnose, zar nije i sama forma ovog dijaloga određena slepim završetkom, što će reći samim otporom Ega?

Doista, zar nije to dijalog u kome onaj koji ima uvid samom svojom tehnikom priznaje da svog pacijenta može osloboditi okova svog neznanja samo ukoliko sve pričanje prepusti njemu? «³¹

- 1) Some Reflections on the Ego, *International Journal of Psycho-Analysis* 34 (1953) str. 11 – 17 (Upečeno Britanskom Psihoanalitičkom društvu, 22 maja 1953)
- 2) Videti, na primer, Allan Kaprow, »Video Art: Old Wine, New Bottle« *Art-orum*, Jun 1974.
- 3) *SCREEN* časopis, tom 16, br. 2, leto 1975.
- 4) »The System and the Speaking Subject«, *TLS*, 12. oktobar 1973.
- 5) Claude Levi-Strauss, »The Effectiveness of Symbols« u *Structural Anthropology*, Penguin University Books, 1972, str. 203. Z.
- 6) Claude Levi-Strauss, »Introduction à l'oeuvre de Marcel Mauss« u: Marcel Mauss, *Sociologie et Anthropologie*, (Paris), PUF, 1966, p.xix
- 7) Jacques Lacan, »The Function of Language in Psycho-analysis« u: Anthony Wilden, *The language of the Self*, Delta Books, New York, 1975, str. 51.
- 8) Ne bez izvesnog kolebanja predlažem psihoanalitički način tumačenja video-umetnosti, jer je istorijat ove teorije čvrsto ukopan u pseudo-nauku u vidu racionalizacije predrasuda i, koristeći terminologiju dvostrukih veza (*DOUBLE BINDS*). Falocentrizam psihoanalitičke teorije više nema potrebe posebno isticati (mada se to, na žalost, još uvek radi). Osnovni problem leži u zameni ontološkog i optičkog – ili u pridavanju ontološkog optičkom – a skorajše zanimanje feministkinja za psihoanalizu ukazuje na to da će se ovaj problem uskoro razrešiti. Lacanove teorije su naročito nedostupne kontekstualizaciji jer ne dozvoljavaju korišćenje meta-jezika. Zakon koji sam sebe dokazuje uvek dovodi do paradoksa (Russell), a i sam Freud je bio svestan problema teorije koja ne dopušta mogućnost falsifikovanja (Popper).
- 9) Vidi tekst »The Ideology of Opposition and Identity« u: Anthony Wilden, *System and Structure*, Tavistock Publications, London, 1972.
- 10) NLR
- 11) Ono na čemu je Poredak Simbolnog zasnovan. Može se uporediti sa primarnim zakonom Straussove simboličke funkcije – zahrane incesta.
- 12) Vidi raspravu Umberta Eca o 'Sifrarnu prepoznavanja' u »The Articulation of Cinematic Codes«, *Cinematica*, 1. januar 1978.
- 13) Vidi David Antin, »Television: Video's Frightful Parent«, *Artforum* decembar 1975.
- 14) Jacques Lacan, »The Insistence of the Letter in the Unconscious«, Jacques Ehrman, prir. *Structuralism*, Anchor Books, New York, 1978, str. 186.
- 15) Bruce Kurtz, »Shooting Stars«, *Art-Rite* broj 7, 1974.
- 16) Taka Limura, »The Question«, *ibid.*
- 17) Eleanor Antin, »Dialogue with a Medium«, *ibid.*
- 18) Jean Dupuy, »The Diphthong«, *ibid.*
- 19) Jean-Paul Sartre, »The Transcendence of the Ego«.
- 20) NLR
- 21) »Psycho-Analytic Notes on an Autobiographical Account of a Case of Paranoia« (1911) u: *The Complete Psychological Works of Sigmund Freud*, Standard Edition, prir. James Strachey, 24 toma. Hogarth Press, 1953, XII, str. 60 – 61.
- 22) »On Narcissism: an Introduction«, 1914, Standard Edition, XIV, str. 75 – 76.
- 23) NLR
- 24) Jacques Lacan, »De la Psychose Paranoïaque dans ses Rapports avec la Personnalité«, Paris Le Francois, 1932 (These pour le doctorat en médecine, Diplôme d'état).
- 25) Standard edition, tom VII, str. 159.
- 26) Odnos između nagona, želje i objekta ima složenu istoriju. Freudov termin »Trieb« prvi put pomešao u »Tri eseja o seksualnosti« često je prevoden kao »instinkt«; iako on predstavlja bio-energetski koncept sa značenjem »dizanja« ili »pritisaka« i ima malo veze sa »instinktom« u smislu ponašanja određenog nasledem. (Termin »Trieb« se ovde prevodi kao »nagon«). U svom delu »Nagoni i njihova promjenljivost«, Freud je takođe uključio i termine »izvor«, »cilja« i »objekata«. Freud opisuje seksualni nagon kao labilan odričući mu specifičnost cilja (seksualno spajanje) i izvor (genitalije). Za seksualni nagon se tvrdi da se sastoji od više nagona (polimorfna perversija), povezanih sa različitim erogenim zonama (izvorima) da bi se tek kasnije organizovao i povezao sa jednim erogenom zonom i načinom odnosa prema objektu koji je određen individualnim iskustvom. (Rani cilj složenog nagona je oslobađanje telesne napetosti na izvoru.) Seksualni nagoni se razlikuju od nagona jamoodržanja specifičnošću cilja i objekta ovih drugih (na primer: glad – hrana). Seksualni nagoni se usmeravaju u odnosu na njihove ciljeve i objekte. U kasnijim rado-

vima pravi se razlika između dela-objekta i objekta ljubavi stavljajući prve u bliži odnos sa nagonima i direktnim zadovoljavanjem, a povezujući druge sa njihovim odnosom prema ukupnom egu. Termin »Wunsch«, koji se obično prevodi kao »želja« ili »prohtev«, opisan je u teoriji snova na sledeći način. Potreba (nagon) postaje zadovoljenje kroz specifični objekat (na primer: hrana). Iskustvo ovog zadovoljenja postaje mnemička slika povezana sa tragovima pamćenja budućih potreba. Kada se potreba ponovo javi, mnemička slika se ponovo stvara, budući percepciju ranijeg zadovoljavanja. Prema tome, želja je vezana za trag pamćenja, i pokušaji da se ona zadovolji dovode do halucinatorne reprodukcije ranije percepcije (fantazija). Objekat želje se, na taj način, vezuje za simbole koji ga zamenjuju.

Lacan koristi genetičko gledište odnosa prema objektu u stadijumu ogledala, i njegov kasniji rad na »logique du signifiant« se bavi zamenjivanjem. Rana teorija je manje – više prikaz hegelijanske teorije znanja i odnosima prema objektu. Tada želja je, u toj objektivnoj predstavi »l'autre«, »Logique du signifiant« razvija kleinsku teoriju dela-objekta i uspostavlja vezu sa »l'objet« na još primordijalnim stupnjima. Deo-objekat je simbolički objekat kao medijator odnosa između majke i deteta. Da bi se objekat uspostavio mora se otkriti njegova odsutnost ili nepostojanje, i od tada se zadovoljenje potrebe ne odvija sa onim što je postalo upamćeni sadržaj potrebe i nedostatnog objekta. Deo-objekat stoga predstavlja nedostatak, i njegov značaj u genezi želje je istaknut u tekstu »La Relation d'objet et les structures freudiennes«, *Bulletin de Psychologie*, XI/1, Sept. '57, pp. 31 – 34. Lacan interpretira rani govor Freudovog unuka kao re-presentation ranijeg otkrića suprotnosti prisustva i odsustva, putem fonoloških suprotnosti. Nedostatnost objekta postaje prekid u lancu označivača koji subjekat pokušava da popuni na nivou označitelja. »Samo veza između označivača i označivača dozvoljava izostavljanje, gde označivač ubacuje nedostatnost postojanja u odnos sa objektom, koristeći reverberantni karakter značenja za investiciju sa željom usmerenom na istu nedostatnost koju podržava« (»The Insistence of the Letter in the Unconscious«).

Zbog ovoga je govor usmeren ka nečemu i vođen je koliko nedostatnošću, toliko i željom. Zaključak ove razrade teorije želje je razlika između potrebe, zahteva i želje. Želja »je delovanje subjekta na onaj uslov koji mu je namenut postojanjem govora, koje njegovu potrebu sprovodi kroz seriju označitelja« (»Direction of the Cure«). Razvoj jezika dozvoljava svesne zahteve (u krajnjem slučaju za ljubavlju), koje treba razlikovati od potrebe jer njihov objekat nije bitan. Nesvesna želja je nedostatnost koja se ne može ispuniti i koja je ograničena kretanjima potrebe (koja se može zadovoljiti) i zahteva (koji se ne mogu zadovoljiti). Želja se uključuje u bitak posredstvom samog jezika, leži van svesnog (nesvesnog) i ne može se svesti na objekat potrebe (njeno prepoznavanje je suština »izlečenja«).

- 27) »Manque a être« predstavlja nedostatnost koja se zamenjuje u okviru Poretka Simbolnog.
- 28) Gunther Andrews, »The Phantom World of TV« u Denis De Nitto, prir., *Media for Our Time*, Holt Rinehart Winston, New York, 1971, str. 248.
- 29) SE, VII, str. 125.

- 30) SE, XIV, str. 111.
- 31) Vito Acconci, »Fragile as a Sparrow but Tough«, insurja sa Lisom Bear u časopisu *Avalanche*, maj 1974.
- 32) Andrews, op. cit.
- 33) Iz teksta na video-traci *Command Performance* Viba Acconcija.
- 34) Istina nije Znanje već prepoznavanje, a mentalna »bolest« je odbijanje prepoznavanja istine. Ljudsko znanje je »paranoično«, »ono sačinjava ego i objekte sa atributima permanentnosti, identiteta i materijalnosti, ukratko kao entitete ili stvari...« (J. Lacan, »L'Aggressivité en Psychanalyse«, u: *Ecrits*, Le Seuil, Paris 1966, p. 104.)
- 35) Jedino oslobađanje od Imaginarnog može se naći u intersubjektivnosti jezika, koje se dobija od Drugog (mesta Sveta). Subjekti se sastoji od objekta u Simbolnom i pre njegovog – njenog rođenja, i mora da nađe svoje mesto u njemu. Simbolnim upravlja jezik (što ne bi trebalo mešati sa »bilo kakvom semiotologijom manje ili više hipotetski generalizovanom«), i ono predstavlja ostale nivoe (Imaginarnog i Realnog). Ono je polje između označitelja i označenog (kao što se može zaključiti dodatkom Saussurove dijaktričke teorije značenja) vidi se kao prožimanje sa Imaginarnim (sličnost, podudarnost). Straussov koncept nesvesnog kao mesta sa skupom pravila koja su na neki način slična pravilima koja upravljaju jezikom je glavni izvor Lacanovog slogana »nesvesno je strukturisano kao jezik«.
- 36) *Essays on »The Insistence of the Letter in the Unconscious«*, str. 136.
- 37) Andrews (op. cit.).
- 38) »Five Lectures on Psycho-analysis«, 1910, Standard Edition, XI, str. 33.
- 39) SE, I, str. 271.
- 40) Jacques Lacan, »Some Reflections on the Ego« (*ibid*)

Stuart Marshall, »Video Art, the Imaginary and the Parole Vide«, *Studio international* 191, br. 981 (MAY – JUNE 1976), London.

Sa engleskog preveo Slavoljub Milekić